ԱՐՇԱԼՈՒՅՍ

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԿՐՕՆԱԿԱՆ · ՊԱՏՄԱԿԱՆ · ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԹԻ Զ· 1868 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՊԱՏՃԱՌԱԿԱՆ ՏԵՂԵԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՈՅ ԱՐԻՒՆՔ

Ինչպէս որ ամ ԷՀափառ կաթուղիկոսը Ս· Էջմիածնայ Աստուածական յանձնաժողովոյ յանձնած էր ծխական՝ թեմական և վանական Ազգային հոգևոր դպրոցաց և վարժարանաց կարևոր և յարմար կարգադրութեանց կանոնները յօրինել, որ Աստուածամեծ եռագահանէրս ընծայանէին և հոգևոր կառավարութիւններին ազատ առեղծուածները առանձին ջնին, ահա ասիկ ծխական դպրոցաց կանոնները կը ծագրած և աւարտած լինելով, մտորև կ'հրատարակենք օրինակը։

Իսկ մեր երկու թեմական և վանական վարժարանաց կանոնները ևս անշուշտ յաւարտով՝ որ քիչ ժամանակէն կը վերջանան, ամէնն ևս մի գրքի մէջ ամփոփել պէտք է ազգի հանգերձ այլ կարևոր բարեկարգութեանց հրահանգներով։

Կ Ա Ն Ո Ն

ՕԳՆԱԿԱՆ ԾԽԱԳԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԳԳՐՈՑԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ՈՐ Ի ՅՈՒՍԱՍԱՏԱՆ։

ԳԼՈՒԽ Ա։

ՅՕԴ։ 1։

Ծխական կամ սկզբնական կոչին այն՝ որոյ կեկեղեցական դպրոցաց որք գտանին առ իւրաքանչիւր եկեղեցեաւ։

ՅՕԴ։ 2։

Պատակ ծխական դպրոցաց է կրթել զամենայն հայազգի մանկունս՝ ի սկզբնական գիտութիւնս հայացի դպրութեան, յորոց ցանկացօղք կարեն մտանել ի թեմական դպրոցս։

ՅՕԴ։ 3։

Ամենայն եկեղեցիք, որ ի քաղաքս և ի գիւղօրէս, պարտին ունել ի սրահի իւրեանց զմի ծխական դպրոց։

ՅՕԴ։ 4։

Ծխական դպրոցք պարտին լինիլ ի սրահի իւրաքանչիւր եկեղեցեաց։ իսկ եթէ չիցէ անդ յարմարաւոր տեղի, կարեն լինիլ ի մերձաւոր վայրս առ եկեղեցեաւ։

ՅՕԴ։ 5։

Ծխական դպրոցք եռնթադրին ընդ տեսչութեամբ հոգևոր իշխանութ. ա)։

ա) Ծանօթ. Դիւղական դպրոցք առ հասարակ եռնթարկին ընդ տեսչութեամբ հոգևոր իշխանութեանց, իսկ ծխական դպրոցք որ ի բազմամարդ հայաբնակ քաղաքս հոգաբարձութեան թեմական դպրոցաց և կամ կղերանոցաց։

ԳԼՈՒԽ Բ։

ՅԱՂԱԴՍՈՒԹԻՒՆՔ ԴՊՐՈՑԱՑ։

ՅՕԴ։ 6։

Ծխական դպրոցք կառավարին ի ձեռն հոգաբարձուաց, որք ընտրին համահաւանութեամբ ժողովրդականաց և հաստատութեամբ թեմական իշխանութեան։

ՅՕԴ։ 7։

Իւրաքանչիւր ծխական դպրոց պարտի ունել զերիս հոգաբարձուս, մին հոգևորական և երկուքն աշխարհական. յորոց միոյն պարտի լինիլ երեցփոխան եկեղեցւոյն. իսկ՝ի գիւղաքաղաքս և՝ի քաղաքըս առ հասարակ կարևոր համարի ընտրել զհինգ հոգաբարձուս։

ՅՕԴ։ 8։

Աշխարհական հոգաբարձութիւնն ընտրի առաւելութեամբ ձ կնից ժողովրդականաց։

ՅՕԴ։ 9։

Հոգաբարձուք պարտին ա) հանապատնել բարեկարգութեան և պայծառութեան դպրոցին բ) աշխատել ածեցուցանել զեկամուտս նորա և հատուցանել ծախուց նորին։

ՅՕԴ։ 10։

Հոգաբարձուք պարտին տնօրինել զիւր կարգապահութեան յամենայն յարի։ և կարգապահ հոգաբարձուն սպարտաւոր է երիցս անգամ գոնե հատուցանել յառաջադիմութեան վարժապետաց և ուսանողաց դպրոցին։

ա. Աշխարհական ուսմունք վերին հոգևորականի վարդապետութեան.

բ. Անարգմանութիւն աշխատասիրի՝ ի գրոց լեզուէ յայլասիրիկ բարբառս.

գ. Ընթերցանութիւն և վայելչագրութիւն հայերէն.

դ. Աշխարհին մանր քերականութեան ձայնից.

ե. Արբազան պատմութիւն.

զ. Ընթերցանութիւն և վայելչագրութիւն ռուսաց.

է. Աշխարհին մանր թուաբանութեան.

Ծան. ա). Ցայնպիսի հայաբնակ գիւղս, յորս սակաւութիւ ևն բնակիչք և անձեռնհաս գտանին ասկուածաբնեալ գործիս, մաքի է շատանալ դասատուութեամբ հայոց ընթերցանութեան և գրոց, աղօթից սրբազան պատմութեան ևս և թուաբանութեան. զայս պաշտօն պարտին կատարել տեղական քահանայք կամ տիրացուք: եթէ սոքա տեղեակ իցեն այլոց ևս առարկայից՝ թուաբանութեան կամ քերականութեան. ընդ պարագայս կանուխեանց իւրեանց որ առ ազգն՝ կարեն ուսուցանել ձրիաբար մինչ ցնշանակումն վասն նոցա չափաւոր ռոճկի՝ կամ ցառանձին իմն տնօրէնութեան. բ. զվերոյգրեալ առարկայս պարտին ուսուցանել կատարելապէս յընթացս երից կամ չորից ամաց և վարժապետք քաղաքաց. յորս հնգից օտարազգի բարբառով վարեն և չփոխեն զմայրենի լեզուն, պարտին առանձին հնամ ունել զերուցեալ գործոյ ի հայ լեզու, զի աշակերտք ի մտանելն իւրեանց ի թեմական դպրոցս մերթ ընդ առանց դժուարութեան ըմբռնել զուսանելիս առարկայս որ ի նմա.

ՑԱՂԱՑՒՍ ԿԱՄ ՅԱՑ ԴՊՐՈՑԱՑ.

ՅՕԴ. 11.

Պատուէր դպրոցաց համարին ա). սահմանեալ առաքելոց Տեղապահաց աշակերտաց բ). նուիրաւորութիւնք բարեպաշտ անձանց գ) առաքինի եկեղեցական դպրամագլխոց կամ մանր ինչ՝ ի դրամագլխոց անտի ըստ կարգադրութեան Թեմական Ժողովոյ դին և ըստ կանխագոյն գիտութեան Առաջնորդին Հարկաւ յաթոռակիսոյ ամենայն Հայոց.

ՅՕԴ. 12.

Պատուէր և ծախք դպրոցին գրին՝ ի ժապաւինեալ տումարի, որ տուեալ լինի՝ ի հոգևոր իշխանութենէ, որում և հոգաբարձուք յիւրաքանչիւր ամի պարտին առաջի առնել զմուտս և զծախս դպրոցին.

Գ.Լ. Գ.

ՑԱՂԱՑԻՍ ԴԱՍԱՏՈՒՆՑ ԵՒ ՈՒՍՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՑԻՑ ԾԽԱԿԱՆ ԳՐՈՒԱՑՔ.

ՅՕԴ. 13.

Ծխական դպրոցին պարտի ունել զմի դասատուն. իսկ եթէ ներելոցեն հնարաւորութիւնք, յայնժամ կարելի է բանալ և զերկրորդ դասատուն,

ՅՕԴ. 14.

Որոշումն ժամուց դասատուութեանց կախի ի կամաց հոգաբարձուացն.

ԳԼ. Բ.

ՑԱՂԸՆՑ ԸՆԾՈՑ ՐՏՍՑ

ՑՕԴ. 20.

Աշակերտք Ծխական դպրոցաց պարտին լինիլ երթևեկողք և՝ մտանել իրենց՝ դպրոց ոչ աւելի 11ամաց և ոչ պակաս քան զ՚ամս։

ՑՕԴ. 21.

Աշակերտք յամենայն օր մանաւանդ՝ կիւրակէս և՝ նշանաւոր տօնախմբութիւնս պարտին գնալ յեկեղեցի և՝ մանկական տիոց անտի ուսանել զկարգ աստուածպաշտութեան։

ՑՕԴ. 22.

Ծրագան աշակերտք պարգևատրեսցին զրենօք, եթէ ներեսցեն մինչդ՝ դպրոցին ըստ նկատողութեան հոգ՚բարձուացն։

ՑՕԴ. 23.

Աշակերտք ամենայն Ծխական դպրոցաց առ հասարակ պարտին շարունակել զուսումնասիրութիւն իւրեանց անխափան զամենայն ժամանակս տարւոյ, առանց արձակուրդի և յամառնային աւուրս։ Ո՛չ քահանայք են՝ որ դասուց՝ կիւրակէս և՝ նշանաւոր աւուրս եկեղեցական տօնակատարութեանց և եթ։

ԳԼ. Գ.

ՑԱՂԸՆՑ ԱՐԺԱՊԵՏՍՑ

ՑՕԴ. 15.

Ի արժապետք ընտրին՝ ի ձեռն հոգաբարձուաց և հաստատին՝ ի պաշտամանէ իւրեանց՝ ի հոգևոր իշխանութենէ։

ՑՕԴ. 16.

Ի արժապետք պարտին լինիլ ըստ բանականին ուսեալք և ուսումնասէրք, վկայեալք՝ ի վարձ աշխատասիրութեանց և կամ վկայեալք օրինաւոր թղթովք թեմական դպրոցաց և կամ վճռակաւոր Ընտրողաց։

ՑՕԴ. 17.

Ի Ծխական դպրոցս պարտին լինիլ վարժապետք երկու. մին վանի կրօնագիտութեան Հայոց լեզուին և թուաբանութեան, իսկ միւսն վանի Ուսուցչ լեզուի։

ՑՕԴ. 18.

Ի սքանչիւր վարժապետի նշանակի քահանայ մի, որ ուղիղ, իսկ եթէ ոչ իւրեանց՝ դպրոցին ներեսցեն. ըստ բարեհաճութեան դպրոցաց մարթ է նշանակել ոչ միայն ձերբոյդ վարժապետ, այլ յաւելուլ զուղիղ առաջնոյ վարժապետաց։

ՑՕԴ. 19.

Ի արժապետքն պարտին աղգասիրական եռանդեամբ և ժրաջան աշխատութեամբ յառաջ վարել ըստ անձնեանն նոցա պաշտօն։

ՅՕՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՆՕԳԻ

18. սեպտեմբ.

Տփխիսոյ կանխատուրիայեն հրամայուեցաւ Աղեմսի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ ժողովրդեան թոյլատրել ըստ չափու տեղւոյն երեցփոխան Պ. Գաբրիէլ Յարութիւնեան՝ յիշեալ եկեղեցւոյն գումարէն հազար րուբլի ծանոյս առնելով՝ զանգակատունը և եկեղեցւոյն մօտի սենեակները նորոգել, եւս ալ դպրոցը փայլեցնել տեղւոյն Հայ մանկտւոյն կրթուեան և լուսաւորութեան համար։

Ս. Էջմիածնայ մէջ առաքել օգտաւէտ ծառայութեան համար՝ բարեշնորհ Աբեղայ եպիսկոպոսն Ղազարեան Նրեւանայ փոխ թեմակալութենէն փոխուելով՝ նորա տեղը աժամանակեայ փոխթեմակալ կարգեցաւ արժանապատիւ Աեսրովբ վրդ. հնորհնակ վարդապետն Աբմ բաւեան։

9. հոկտեմ.

Ըստ հրամանի Ս. Ե. Կաթուղիկոսի՝ Նոխայ դաւառի հայարակուեր բազմաթուորազգի ինդրոյ համանձնաժողով. Ուրհատակս վարդապետն Գաբրիէլեան կրկին Նոխայ փոխանորդութեան պատուիրն ալժանացաւ։

11.

Նոխայ հոգևոր կառավարութեան անդամ Միմէօն Ռ. Տ. Պօղոսեանց անդամակցութեան պաշտօնէն արձակեցաւ։

30.,,

Գօրոյ քաղաքացի Հանգուցեալ Նազար Տ. Գաբրիէլեանցին առ կենդանութեան կատարած գումարը յօգուտ եկեղեցեաց՝ դպրոցի տեղւոյն և Ներսէսեան հոգևոր ուսումնարանին Տփխիսոյ որքանի տարիէ՛ի վեր դատի մէջ լինելով և՝ինչևանգամ մեծ մասը կորսուեան մօտեցած էր. Ս. Ե. Կաթուղիկոսը ազգի և եկեղեցւոյ իրաւունքը պաշտպանելով և դատախազներու ձեռքին կորզելով Գեր. Ս. Էջմիածնայ նախագահութեան առանձին յանձնաժողով կազմած էր գործը վերջացնելու համար. այսօրերս Ներսէսեան հայոց հոգևոր ուսումնարանին հոգաբարձութենէ յայտարարութեամբ իմաց տուած էին՝ թէ ուսումնարանին 2500 րուբլին դեռ չրենց հասած չէ, վերատին հրամանագրեցաւ թեմական իշխանութեան Տփխիսոյ փութով պէտք եղած միջոցը՛ի գործ դնել եւանյա պաղ ուսումնարանին կատարեալ գումարը հասուցանել։

Հոկտ. 20 ին արժանապատիւ Արքեպիսկոպոսութեան բարձր աստիճանին արժանացան՝ թեպետ սեպտ. 15ին եպիսկոպոսաց ձեռնադրուեր և 29ին սրբալոյս իշդան Աւետարան օրհնուեր առիթներով

ՓԱՂՍՓԱ։

Ընժանապատիւ խմբագրութեան
Ընարտա ազգօգուտ ամսագրոյ։

Ազգասիրութեան ձեռնարկութիւնն ձեր, յորում անխոնջ ջեգերիք ղեկավարեկ ի լուսաւորութիւն տանս Հայոց, ոչ սակաւ ուրախութիւն զգացմունք պատճառեաց իմումն սրտի. յորմէ խրախուսեալ իբրև հարազատ զաւակ սիրելի ազգիս Հայկայ խանդակաթ փափագանօք և ես ցանկամ ըստ իմովսանն դեզն ինչ երկասիրութեամբ մատակարկել այնմիկ։ Ընհաւասիկ յամենայն յոյնիսկ տարբերայս կետ աւարտման հարցաքննութեան կեկեղեցական վարժարանի Հայոց քաղաքիս փառաւոր Հանդիսիս, և գերօրինակ յառաջադիմութեամբ աշակերտելոցն ի նմին յունարէն Հայկական լեզուի՝ հուսկ ուրեմն ես իբրև նախկին աշակերտ վերոյիշեալ դպրոցի հարկ յանձին կալայ ընթեռնուլ ի լուր հանդիսականացն զառ ի կինէն յօրինեալ ճառ իմն զուտ մինաւսիրութենէ. զոր ընդ այսմ խորին յարգանօք մատուցանելով Ընարատոյ խմբագրութեան, խնդրեմ բարեհաճիլ հրատարակել զայն ի լուր հանդիսականացն Հայկազանց, միանգամայն խոստանալով հետզհետէ մատուցանել նաև զղանազան ճառս զոտանաւորս և զքարոզս իմ և զաշակերտակցաց իմոց կարևորս, օգտակարս և ընբերկրեցուցիչս ազգասէրս սրտից։

Նուաստ ծառայ ձեր Դպիր Լևոն Սեծուղհանց։

դաղարած յոգնած ինչպէս նաև անձնականն տկարութեան ենթակայ եղած էր ևս։ Կաթուղիկոսը, բայց ի պատիւ վկայականացն զոր գեր։ Պատրիարքն ևս։ պօղոյ առաջ էր նոցին արժանապատուեցեր, բարեհաճեցաւ չապատեցնելով զանոնք աստ ի ևս։ Էջհիածին, յետ սպասկելոյ Կաթուղիկոսական առիճանով վեր ադարձուց իւրեանց պաշտօնատեղերը։

Ձամայն ևս։ միաբանութեան կողմանէ Ընարատոր միքաղղր պարտք կզգայ ի լուր Ձայ ազգիս, իւր խորին ընորհակալութիւնը և ուրախութիւնը յայտնել ազգասէր պ։ Կրտիչ Կանասարեանցին, որ գովելի ինն եռանդուն և ազգասէր զգացմամբ բորբոքեալ ինչպէս ինն տեսակ նորաձև և վայելուչ գլխագրից՝ բոլորագրից՝ նօտրագրից գեղագրից և տառից և թուանշանից և կետանշանից մայրեր ընձայեց Կայր ևս։ Ընթուղա տպարանի, որք իւր բարեխնամանձ և Ընգօգուտ խոստմանց երախայրիքն պէտք է համարուին։ նոյնպէս Ընարատես 14 տարեկան օրինակ բաժանորդ տաղագրութեցաւ։ որոնցմէ՝ ընդ կարնոյ ևս անայ ևշոյ Ընդերքանդրապօլու՝ Կհէրանայ և Կռավրէժու ազգային դպրոցաց երկերկու օրինակ նուիրեց։ զորս ըստ խնդրանացն խմբագրութիւնը կուղարկէ միշտ։

ՁՈՒՈ

Ո՞րձանացեալ յայսմ ակնապարար ուրախութիւն ազգային հանդիսի՝ բարեպատեհ է ինձ արդարև յուշացեալ զանձանձրոյ տեսիլն սրբակրօն մարգարէին Եզեկիելի. որ յորժամ՝ ի ծուխս հոգւոց Թշուառութեան հայրենեաց վարանեալ զկայ առնոյր առ՝ Ո՛րբար գեառով՝ դէտս կրն՝ ի վեր ամբարձեալ յերկինս տեսանէր զերեղէն կառս, յորոմ լծեալ էին քառակերպեան լուսափայլ կենդանինք, յորս չիշխեր ոք հայիլ. և յեղակարծումն ժամու կարկառեալ՝ ի նա ձեռն ինչ՝ ետ նմա զմատեան իմն՝ ի կերակուր. որոյ՝ ի ներքուստ և յարտաքուստ գրեալ էր ողբ և վայ, և ընդ ձայնակենն նոյա զայն իսկ և իսկ քաղցրացեալ անուշացաւ բերան նորա. որով սկիզբն էառ յայնմհետե մարգարէանալ յաշգի անդի բուռամ: Ո՛հաւասիկ զնմանութիւն տեսլեանս ակներև տեսանեմ՝ ի Հայկազն Հայրենակիցս իմ. վասն զի փոյթն պայծառասէս, ոչ չորեքկերպեան անբան կենդանեօք, այլ քառեակ ընտանեօք, օգտաբեր առաքինութեամբ, խմն ազգասիրութեամբ, ուսումնասիրութեամբ, աշխատասիրութեամբ և առատաձեռնութեամբ. յորոց վերայ հանգչելով փառաց իշխանութիւնը եկեղեցական՝ երևեցաւ Թշուառութեանս Ո՛աքանաղեան տո՛մ՝ ի օժանդակ հանդիսանալով մեզ, մեռեալ կարծելոց հուսկ ուրեմն՝ ի ձեռն հոգածողութեան հոգաբարձուաց մերոց զյոյսի մատեան իմն ուսանել և գիտութեան. յորում թէպետ և գրեալ էր ողբ և վայ, այս է՝ ի սկզբան տաժանակիր աշխատութիւն, եաւ կայն ընդ ուսեալն առժամայն անուշացաւ, քաղցրացաւ բերան մեր. որով սկսաք փոքրիկ՝ ի շատէ թոթովախօսիլ զբազմադաւթեան կորուսեալ մայրենի լեզուն մեր: Ո՛վո՛, գովելի են չքնաղ առաքինութիւնքդ ձեր ով ազնուամեծար հայրենակից իմ, վասն զի այնոքիմբք շնորհէ Հոգևոր իշխանութիւնն զյոով բարիս Ճշգ և յեռապայ ուսումնակարօտ մանկանց Ձերոց. գովելի է աղքատիրութիւն Ձեր աջակցեալ ընդ առատաձեռնութեան, զի ոչ խնայելով առ սէր աղգի և հայրենեաց զՀոգութիւնս և զինչս. Ձեր, ամենայնիւ յամենայնի գուն ջրծէք յաղագս լուսաւորութեան Թշուառ զաւակաց ձերոց:

Գովեստից արժանի է ուսումնասիրութիւն ձեր, քանզի այժմ զարթուցեալ՝ ի քնոյ անհոգութեան՝ ջանայք զմայրենի լեզուն ձեր ուսուցանել՝ որդւոց ձերոց. նաև յայտնի տարացոյց ուսումնասիրութեանդ ձերոյ տեսանի այժմ իսկ, այնու զի զանց արարեալ զանձնական գործոյ ձերով՝ ուրախութիւն դիմօք ժողովեալ էք յատենիս հարցաքննութեան՝ ի տես յառաջադիմութեան որդւոց ձերոց. չկարեմ մոռանալ նաև զաշխատասիրութիւն ձեր՝ ի գիւտ նորանոր միջոցաց՝ ի բարւոքել զվիճակ դպրոցիս և՝ աշակերտելոցն՝ ի սմին. բայց հայրենասէր Տեարք, հանրիւք թէ՝ ի նանիր երթին վերստղեալ աննըմանն երախտիքն և ջանացողութիւնքն ձեր զորս ունիք՝ ի վերայ լուսակարօտ դպրոցական մանկանցս, ոչ ոչ. ամ կայք՝ ի վայելել զպտուղս ուսման նոցա, ա՞

ԲԱՆԱՍԻՐԱՑՆ

ՀԱՑՈՑ ՄԱՏՐՈՆԱՑ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ ԴԱՍ ՏՈՒՐԱԿՈՒԹԵԱՆՔ ՀԱՄԱՐ ՄԻՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ։

Իրը շինուԹեան մը ձեռք կ'զարնեմք, նախ և առաջ մեծ ուշադրուԹեամբ ու խնամքով կ'ջանամք որ հիմը հաստատուն լինի. իսկ տղայոց ծաղիկ հատակը շատ անգամ ծնողաց թուլուԹեանն ու անհոգուԹեանը զոհ կ'լինի. վասն զի անմտաբար կ'կարծեն Թէ տղայի մը պակասուԹիւնները ուղղելու համար անպատճառ պէտք է սպասել որ խելահաս լինի։ Ա՛նպիսի մայրեր կ'մոռանան Թէ կրից ծնունդը արդէն իսկ կ'գուշակէ տղայոց խելքին ամփոփումը, և կ'Թողուն անհոգուԹեամբ որ այն կրքերը սեպհական դառնան նոցա յապագային։ Ա՞վ չէ տեսած այնպիսի ծնողքներ, որ տղայոց բայի կամ չար պահանջմունքները լսած ձայից իւրեանց կ'կատարեն, ՈւրախուԹեան առեն տղայոց ամեն տեսակ պահանջմունքները անխտիր կ'կատարեն, իսկ երբ բարկացած են չնչին բանի մը վերայ, ոչ միայն նոցա կամքը չեն կատարեր, այլ նաև օգտակար բաները չեն յօժարիր տալ իրենց զաւակացը. Նայ գիտէք այն առեն տղայք ինչ կրնեն. իւրեանց պահանջմունքին արդար եղածը խմանալով կ'աշխատին խորամանկուԹեամբ ծնողական սէրը իրենց գրաւել, որպէս զի յօժարին նոցա փափագը կատարել. ուստի և կամաց կամաց ծնողք տղայոց վերայ ունեցած համարումը կ'կորսնցը-

Բ. ՏՈՐԹՈՂԱՐ ՀՈՎՀԱՒ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԹԷՈՒԱՆ
Տպ. ՅՕՐԵՑ ԳԻՒՂ ԱՒԱՆ ՄԱԾՈՒՂ ՆՑ.

եասիկ աեսէք կարգաւորեալ են առաջի ձեր իբրև պողպեայ ծառատունկք հաստօնացեալ քաղցրակուր պտղովք քաջքան աքնուԹեամբ անխոնջ պարտիզպանին դարմանեալք, յորոց հատուցանելոյ են ձեզ զարգիս զանաւամանեայն և առատապա չիւրաքանչիւր ոք ժամանակի զբազմաբեղմնութիւն զառատան, մի վհատիք, ղացինք Թէ ուսմամբ և եԹէ կարէ խրատքանչիւր ոք հատուցանել պատշաճակն պարտաւորուԹեան առ Ա՛ստուած և առ ընկերս, առ Ա՛զգ և առ հայրենակիցս իւր. ուսմամբ միայն կարէ մխիԹարել զվշտացեալ սիրտ հայրենեաց իւրոց։ Ա՛յսքիկ են ահաւասիկ պտուղ միայն ազգասիրական և ուսումնասիրական ջանից ձերոց մեծարուելք. առանց գործակցուԹեան ձերոյ իշխանուԹիւնն եկեղեցական չկարէ՛ի գլուխ հանել զձեռնարկուԹիւն լինչ։ վասնորոյ մատուցանեմք պարՅուն խնամակալին դպրոցիս բարձր սրբազան առաջնորդին Թեմիս Ա՛ակար արք եպիսկոպոսի, ձեզ և բարեջան հոգաբարձուացդ մերոց՝ ի բոլոր պատէ զկատարեալ գոհունակուԹիւն մեր, երախտապարտուԹեամբ յաւիտեան անբաւ երախտեաց ձերոց, անեղծանելի գրոշմեալ ի չքնաղ առաքինուԹիւնք ձեր հանգերձեալ ի տաճարի՝ ի տախտակ պատից մերոց, կեցցիք դուք՝ ի փառս և պարծանս մեր, զի ուսանելով խնամքով ձերովք զմայրնկի լեզուն մեր՝ լիցուք պիտանի զաւակք ազգի մերոյ և արժանապատուդրդիք արժանաւոր ծնողացդ։

Վանի քանի խելացի կանայք, քանի
քի մէջ երկրորդ ու ապրշ կրնեն,
կ'ընդհատեն, և որ մեծն է՝ բոլոր կեան-
խոհակերով և տեսիլքներով
ունին, շատ անգամ նոցա խաղաղ քունը
ղեղին վերայ զարմանալի ազդեցութիւն
ռաձներով զարդարել, որ տղան տհաս
աղայոց. երկիւղալի և խաբեբայական ո-
թեան ունին մեծ ախորժակով պատմել
և դրացիներ գվնասուպահս՝ սովորու-
թիւն ունին մեծ ախորժակով պատմել
եւկան անալի և ինքնատեղծ պատմու-
թիւնները, զոր սոնտուք առ հասարակ,
եղածին համար. իսկ միւսին վէպ՝ զուար-
ձութեան համար գրուածին է ասլն։ Մի
է լոյծ մանկութեան առեն այն պատ-
ասլն պատմութիւն կրսեն ձմեռնի ձնդ-
նի պատմութիւն կրսեն ձմեռնի ձնդ-
վէպ մի պատմէ, և մեկնէ թէ այս ինչ բա-
պատմութիւն կրսեն ձմեռնի ձնդ-
վէպ մի պատմէ, և մեկնէ թէ այս ինչ բա-
մնդ մրջոց մեր մի համար իւր զաւակին
մնաղաղ սիրտը զարդարելու նոր, ձշմա-
րիտ և օգտաբեր խրատներով լեցնող այս
պիսի առեն իրենց պատմութիւն կամ
վէպ մի պատմէ, և մեկնէ թէ այս ինչ բա-
նի պատմութիւն կրսեն ձմեռնի ձնդ-
եղածին համար. իսկ միւսին վէպ՝ զուար-
ձութեան համար գրուածին է ասլն։ Մի
է լոյծ մանկութեան առեն այն պատ-
եւկան անալի և ինքնատեղծ պատմու-
թիւնները, զոր սոնտուք առ հասարակ,
և դրացիներ գվնասուպահս՝ սովորու-
թիւն ունին մեծ ախորժակով պատմել
ղեղին վերայ զարմանալի ազդեցութիւն
ռաձներով զարդարել, որ տղան տհաս
աղայոց. երկիւղալի և խաբեբայական ո-
թեան ունին մեծ ախորժակով պատմել
և դրացիներ գվնասուպահս՝ սովորու-
թիւն ունին մեծ ախորժակով պատմել
եւկան անալի և ինքնատեղծ պատմու-
թիւնները, զոր սոնտուք առ հասարակ,
եղածին համար. իսկ միւսին վէպ՝ զուար-
ձութեան համար գրուածին է ասլն։ Մի
է լոյծ մանկութեան առեն այն պատ-
ասլն պատմութիւն կրսեն ձմեռնի ձնդ-
նի պատմութիւն կրսեն ձմեռնի ձնդ-

շահաբեր գիտութիւնները մայր մի գըտնել չկրնար իր մատղաշ որդւոց սիրտը զարդարելու համար, եթէ իրաւամբ հատկացած է որ այս կերպով գործ տեսնելը իր զաւակին ապագայ բարեբաղդութեան համար է։ Այր մի միշտ ունեցած է աւելի աղեցութիւն իր զաւակաց վերայ։ Թէպէտ և տղայք իրենց հայրերէն կ'վախնան, բայց շատ անգամ զիրենք չեն սիրեր։ Այլ է, սիրելի ընթերցող, տղային մօր վերայ ունեցած սէրն ու յարգանքը. նորա յոյսը մայրն է, նորա պաշտպանը մայրն է, նորա առաջին դաստիարակը դարձեալ մայրն է։

Այս եղանակաւ նորա կամապաշտութիւնը օրըստօրէ կ'սնանի և անտարբերութեամբ կ'սկսի նայել պատժոյ վերայ։ Կրզէք յարձել իրեն, մի ջանաք սիրտը առնել, մխիթարել, զանազան քաղցրեղէններ խոստանալ, խեղճ արհի նորա մանկական կատաղութեանը առջև. հապա թողէք որ լայ մինչև յոգնի։ Այսպէս աւելի խրատ չկրնար լինել իրեն։ Այս և ամէն այն մօր, որ բարկութեան առեն մոռանալով որ կեանք շնորհեր է իր զաւակին՝ վրան ձեռք կվերցնէ և զարնելէն յետոյ «վայ ձեռքս կտրուէր, չհանէի զարնելու և կրողը զիս տաներ և այլ այսպէս նման խենթախելառ բաներ կ'պառանգէ։ Ի սկզբան մօր բարկութիւնը տղուն վերայ ահու սարսափ կձգէ. բայց կամաց կամաց այն ևս իրեն ականջին ձանձիկ բզզալ մը կուգայ, և յետոյ ոչ միայն չհնազանդիր նաև խելացի խրատերուն, այլ կ'յանդգնի ինքզինքը արդարացնել կամակորութեամբ, որ առաջին քայլ է դէպի ըմբոստ ապստամբութեան ճնշոցց կամացը, և հետևաբար կ'սկսի ծանր խօսքերով ընդդիմաբանել նոցա, կամ դուռը ուժգին զարնելով ու հայհոյական խօսք մի ասելով հեռանալ։ Ա՛ի՛ մոռանաք ճնշոցք, գլխաւորապէս մայրեր, որ մանկութենէ յետոյ երիտասարդութիւն կուգայ տղային հասակը առնելով բարկութիւնն ալ կաճի, և դուք այն ատեն կգանգատիք որ ձեր զաւակաց բարբարոսական վարմունքին զոհ եղած էք։ Կարելի չէ զձեզ արդարացնել. նոքա յայտնապէս չեն, նոքա ձեր սկզբնական անզգոյշ ու տգէտ գործողութեանց արձագանգն ու հետևանքներն են։

Տղայոց մարմինը, զոր ճնշոցք կծածկեն խելքն ու հոգին կրթելու համար հարուածներու շուտով կրտեսանայ, որով հարկաւոր կ'լինի պատիժները անընդհատ շարունակել։ Սովորական հնարքն է այժմ մեր աղգին մէջ ծառի բարակ ճիւղն ու անուանի դելարանը (քալագա)։ Այս տեսակ պատիժները վնասակար ու բարբարոսական լինելէն զատ ամենևին տղային պակասութիւնները չկրնար ուղղել. և տարակոյս չկայ որ այն ցաւհնազքէն աւելի օգտակար կ'լինէր զինք ամչցնելն ու խոհեմութեամբ յանցանքը երեսը զարնելը։

Այսպիսի պատիժներով տղայոց բարքը ամենևին չուղղուիր, հապա կարճ միջոց մը ազդեցութիւն կը ճնշոցք. յետոյ չար կըլ-

սին ներկայ գտնուելու համար, և սխալմը կառնէ իւր ընկերակիցներուն մէկին ասկիճ ծոցի ժամացոյցը։ Ո՛ւտով կըբռնուի փոքրիկ գողտրիկ, և ծնողքը կ'վճռեն որ տօնախմբութեան հանդիսի առեն իրենց եռւէն գայ ձեռքը տումակ մի բռնած վրան ,,ժամացուցի գող,, գրուած։ Այս պատիժը զարմանալի համբերութիւն կրելեն յետոյ առանց տրտնջելու կամ կաթիլ մի արցունք թափելու ծնողացը հետ հանդիսէն տուն կ'վերադառնայ։ Փոքրը ինչ յետոյ սրահը կելնէ և աղաղակով մը հանդիսպելով ,,Ուռա բարեաւ, մարիամ,, կասէ։ ,,Ես անպատիւ եղայ,,։ Այս ասելով կկեռանայ մերձակայ բլուրը և լճակի մը մէջ նետուելով կըխեղդուի։

Ո՞ր մի համար դժուար չէ զուակին սրտին մէջ բարի սերմն սերմանել, եթէ այն զաւակասէր փափաքը ունի. բայց չուրանան մայրեր որ աւելի դէշ օրինակներով քան մեծի մասին իրենց զաւակաց նորաբողբոջ հասակը կ'մաշեն, և հետևաբար նոցա թշուառութեան գլխաւոր պատճառը կ'լինին։ Այլ մի կարող է ասել։ ,,Կայեցէք, այս աղքատ աղջկան վերայ, որ ձեզպես քնքուշ է, ձեզ նման արագ կ'վազվզէ, դիւրաշարժ է, նախշուն թիլիթեռնիկները կ'բռնէ ձեղի տալու համար, շատ վարպետ ծաղկանց փունջ կը կապէ։ Նորա մայրը զինքը կ'սիրէ, ինչպես որ ես ևս զձեզ, ձեզ պէս սիրտ ունի, որ ուրախութեամբ կ'տրոփէ, երբ մայրը օրական աշխատութենէ կամ շուկայէն տուն կ'դ

(Շարունակելի)

Յօգուտ մարդոյ։

Աստուած իւր առաքելութեան մէջ, հարկեր է՝ զարդ բնութեան և բնութիւն մարդուս համար, զորս ոչ ոք կրնայ ուրանալ, նոյն պաշտօնը, նոյն օգուտը, նոյն կապակցութիւնը ունին մարդուս հետ, զոր ունի ամէն ազգ, ամէն լեզու, ամէն ցեղ, ամէն ժամանակ, ամէն դարձ։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ծաղիկ մը, ծառ մը, ծիրանի մը, խնձորենի մը, ուրիշ պտղատու ծառ մը, ոչ ալ ցորեն, գարի, եգիպտացորեն, բրինձ, ոչ ալ ուրիշ հատիկներ, որոնք մարդուս սնունդ կը պատրաստեն, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարը, կովը, ձին, էշը, ուղտը, այծը, հաւը, աքաղաղը, ոչ ալ ուրիշ անասուններ, որոնք մարդուս կերակուր կամ զուարճութեան համար կը ծառայեն, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարին մազերը, կովուն կաշին, ձիուն պոչերը, այծին մազերը, ուրիշ կենդանիներու մորթերը, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարին, կովուն, ձիուն, էշին, ուղտին, այծին, աքաղաղին մէջ խանութներ կ'տեսնենք, որոց մէջ մարդիկ կերպ կերպ առհասարակ կ'պատրաստեն, զանազան ապրանքներ կ'ծախեն։ Պատմեցէք մեզի թէ ասոր պէս բաներ են զոր բնութիւնը տուեր է մարդուս նոյն տուած կրթութիւնը կատարելագործելու համար։

Ա՛ր ծուլանաք, մայրեր, պատմելու թէ ինչպէս կ'մշակուին ու կ'կատարելագործուին բնութեան պարգևները որոց մասին մարդկութիւնը իւր ընկերական վիճակը կ'բարւոքէ։

Կամայ կամաց և անզգալի կերպով կ'տրվինք նոքա լաւ ընել իրենց հարկաւոր եղած բաները և գնահատել բանի մը արժողութիւնը, ու անտեսական կառավարութեան գլխաւոր հմմն է։ Ա՛տեանէն տղայ օրհ կամ դուշակ վերայ ծիծեռնակ, մլչն կամ մեղու, մի դանդաղիլ, մայրեր, հաղորդել ձեր զաւակաց նոյն պաշտօնը, նոյն օգուտը, նոյն կապակցութիւնը մարդուս համար, զորս ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարը, կովը, ձին, էշը, ուղտը, այծը, հաւը, աքաղաղը, ոչ ալ ուրիշ անասուններ, որոնք մարդուս կերակուր կամ զուարճութեան համար կը ծառայեն, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարին մազերը, կովուն կաշին, ձիուն պոչերը, այծին մազերը, ուրիշ կենդանիներու մորթերը, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարին, կովուն, ձիուն, էշին, ուղտին, այծին, աքաղաղին մէջ խանութներ կ'տեսնենք, որոց մէջ մարդիկ կերպ կերպ առհասարակ կ'պատրաստեն, զանազան ապրանքներ կ'ծախեն։ Պատմեցէք մեզի թէ ասոր պէս բաներ են զոր բնութիւնը տուեր է մարդուս նոյն տուած կրթութիւնը կատարելագործելու համար։

Ա՛ր ծուլանաք, մայրեր, պատմելու թէ ինչպէս կ'մշակուին ու կ'կատարելագործուին բնութեան պարգևները որոց մասին մարդկութիւնը իւր ընկերական վիճակը կ'բարւոքէ։

Կամայ կամաց և անզգալի կերպով կ'տրվինք նոքա լաւ ընել իրենց հարկաւոր եղած բաները և գնահատել բանի մը արժողութիւնը, ու անտեսական կառավարութեան գլխաւոր հմմն է։ Ա՛տեանէն տղայ օրհ կամ դուշակ վերայ ծիծեռնակ, մլչն կամ մեղու, մի դանդաղիլ, մայրեր, հաղորդել ձեր զաւակաց նոյն պաշտօնը, նոյն օգուտը, նոյն կապակցութիւնը մարդուս համար, զորս ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարը, կովը, ձին, էշը, ուղտը, այծը, հաւը, աքաղաղը, ոչ ալ ուրիշ անասուններ, որոնք մարդուս կերակուր կամ զուարճութեան համար կը ծառայեն, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարին մազերը, կովուն կաշին, ձիուն պոչերը, այծին մազերը, ուրիշ կենդանիներու մորթերը, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարին, կովուն, ձիուն, էշին, ուղտին, այծին, աքաղաղին մէջ խանութներ կ'տեսնենք, որոց մէջ մարդիկ կերպ կերպ առհասարակ կ'պատրաստեն, զանազան ապրանքներ կ'ծախեն։ Պատմեցէք մեզի թէ ասոր պէս բաներ են զոր բնութիւնը տուեր է մարդուս նոյն տուած կրթութիւնը կատարելագործելու համար։

Ա՛ր ծուլանաք, մայրեր, պատմելու թէ ինչպէս կ'մշակուին ու կ'կատարելագործուին բնութեան պարգևները որոց մասին մարդկութիւնը իւր ընկերական վիճակը կ'բարւոքէ։

Կամայ կամաց և անզգալի կերպով կ'տրվինք նոքա լաւ ընել իրենց հարկաւոր եղած բաները և գնահատել բանի մը արժողութիւնը, ու անտեսական կառավարութեան գլխաւոր հմմն է։ Ա՛տեանէն տղայ օրհ կամ դուշակ վերայ ծիծեռնակ, մլչն կամ մեղու, մի դանդաղիլ, մայրեր, հաղորդել ձեր զաւակաց նոյն պաշտօնը, նոյն օգուտը, նոյն կապակցութիւնը մարդուս համար, զորս ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարը, կովը, ձին, էշը, ուղտը, այծը, հաւը, աքաղաղը, ոչ ալ ուրիշ անասուններ, որոնք մարդուս կերակուր կամ զուարճութեան համար կը ծառայեն, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարին մազերը, կովուն կաշին, ձիուն պոչերը, այծին մազերը, ուրիշ կենդանիներու մորթերը, մարդուս օգտակար չեն։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ ոչխարին, կովուն, ձիուն, էշին, ուղտին, այծին, աքաղաղին մէջ խանութներ կ'տեսնենք, որոց մէջ մարդիկ կերպ կերպ առհասարակ կ'պատրաստեն, զանազան ապրանքներ կ'ծախեն։ Պատմեցէք մեզի թէ ասոր պէս բաներ են զոր բնութիւնը տուեր է մարդուս նոյն տուած կրթութիւնը կատարելագործելու համար։

Հայկ բեկլ պահակը չկանգնեց և չնա-
մարեցաւ զնա աստուած։

Ասոր անտարակոյս ենք որ Հայքին
եւ Արայի ազանման օրերը Հայկայ աս-
ուածապաշտութիւնն ունէին իրենց կրօ-
նական պաշտամանց մէջ, և ջէ երբեք կը
ուսպաշտեցան, բստորում չ'միշատա-
կուիր։

Ինչն Արայի օրուն կ'երևի որ Հա-
յոց մէջ սկսել էր արդէն տարբեր
պաշտութիւնը. վասն զի կ'տեսնենք պատ-
մութեան մէջ որ երբ Շամիրամ զՆ-
կոյն ազանել տալէն ետքը, չկարողա-
ցաւ Հայոց զօրուց դէմն առնուլ որբեզի-
նախանձիր կ'լինէին Արայի մահուանը պա-
սխի տուա ուռատել հանեց թէ "վե-
րեալ աստուածոյն մերոց զԱրայ և կեն-
դանացուցեալ լոյն զկախաղ մէջ՝ ուստի
և դիւաց անուամբ նոր պատկեր մի կանգ-
նել տալով ցոյց տուաւ ամենին, թէ այս
աստուածոց զօրութիւնը զԱրայն կեն-
դանացուին, իր հոմանեաց մէկը Արայի
տեղը համբաւելով, համոզեց նրանց ու
պատերազմը դադարեցրուց։

Այս անգլեն կ'իմանանք, որ այս ժամա-
նակ Հայաստան կռապաշտութիւնը սկսա-
ուել էր, որ համոզուեցան թէ յանուն դե-
ւաց կանգնեալ պատկերներին այսպիսի
զօրութիւն կելանէ։

Կարդոսի օրուն որ Արայի որդին էր
յայտնապէս Հայոց կռապաշտութիւնը ըս-
կզբնաւորուած կ'տեսնուի. վասն զի այս
ժամանակ Հայք տարրապաշտութեամբ
կռապաշտեցան, զորն որ Պարսից նահա-
պետը Զրադաշտ մոգ Հայաստան բե-

ՀԱՅՈՑ ԱՍՈՒԱԾԱՊԱՏՈՒԻՐՔ

(Շարունակութիւն տես երես 49)

Այս ժամանակն է, որ Ինձ իւր մա-
պետութիւնը ուրիշներու վրա հաստա-
տելով կ'գայ Հայաստան որ զՀայկ ևս
հնազանդեցնէ. բայց պատերազմի մէջ
կ'սպանանէ զնա Հայկ. և վերը յիշուած
թուականին իր մրապետութիւնը կ'հաս-
տատէ Ասորեստան տարի իւր իշխանու-
նը Հայաստանի մէջ իւր ներկայ և բո-
լոր բնակեաց վրա վարելով կ'մեռնի յամի
աշխարհի 1973. և իր իշխանութիւնը կը
թողու իր Ինմենակ որդոյն։

Ահա հայկազանց իշխանութեան սկիզ-
բը, նոյն է որ կ'շարունակի յաջորդաբար
մինչև Արամայ վախճանը. զոր ոտիկ ի հո-
րէ կանուն և զաղբ կ'կոչեն։

Ասց այսքան միջոցին մէջ կ'տեսնենք
որ ի հայկայ մինչև Արամ Հայաստանի
կրօնական պաշտամանց վրա ուրիշ յիշա-
տակութիւն չկայ բայց ի Հայկայ ասո-
ւածապաշտութենէն զոր ազգային պատ-
միչք նոյն կենդանոն թենէն ժամանակա-
գրական հաշուով կ'հաստատեն ինչպէս
գրել ենք։ Ուրդան պատմագիր Մոր-
թար գօշ և այլք ազգ միաբան կ'հաստա-
տեն թէ մի այն Հայկ չկամելով բեւայ
պատերը պաշտել, նորանից ապստամբե-
ցաւ, ու նրան սպանեց։

Ինմենակ Արդոյ պատմիչը ասելի բայա
յայտ կ'գրէ ինչպէսները գրեցինք, թէ

Կրօնական պաշտամունքը աւելի մեծ յառաջադիմութիւն գտաւ Հայաստանի մէջ Տրդատի հզօր թագաւորաց ժամանակը, և շատ տեղ մեհեանները շինուե-

և մեհեան շինելոյն նորա անդրին պաշտելու։

Ա. Գահագնի վախճանէն մինչ Տրդատ նեաց հայոց թագաւորութիւնը, զոր Ա. ղարշակ սկսաւ, հայերը Ա. Գահագնի յաղթանդամութիւնը տեսնելով հայոց Հերքիւլես կ'կոչեն զինքը, եւ որ Տրդատ քաջութեանց համբաւը հասել էր հայաստան. և նորա հռչակաւոր մեհեանը կշինեն Տարօն (մինչ երկիրը) և Վշտիհատ գաւառներուն մէջ. համարելով նորան աստուած ուժով և զօրութեան, ուստի և իրենց կրօնական պաշտամունքը կ'կոչեն Ա. Գահվահեան պաշտօնատոր մինչև Ա. աղարշակայ օրը կպաշտուէր հայաստանի մէջ։

Ա. աղարշակ իր թագաւորութիւնը ընդհանրապէս բարեկարգելէն և հայկազանց քաջութեանց գործոց պատմութիւնը կնուիրէ դպրանոցներուն ձեռք ձգելէն ետքը, տեսնելով որ հայերը իրենց նախնիքը անդրի հանել կպաշտեն, մեհեան կշինէ Ա. րմաւրայ մէջ. և կդնէ այն տեղ արեգական և լուսնի կուռքերը (Այս տեղից կերևի որ արեւապաշտութիւնը Վշակու նեաց մնաւ հայոց մէջ. ուր և փոխադրելով իր նախնեաց արձանները, ինչպէս կերևի, Ա. Գ բերին քաղաքէն, Ա. Հունեաց ազգէն, որ վահագնի սերունդներն էին, քուրմեր կկարգէ պաշտօնատեր մարդիկ։

Ա. յս տեղից կիմանամք որ Ա. նուշաւանէն եղբը մինչև հայկազանց թագաւորական գահը հաստատուելը, ուր ամբարձաւ Պարոյր առաջին թագաւոր հայկազանց տանէն. գլխովին կտապաշտուէր Ա. յաստան. թէ և յետ այնորիկ պատմութիւնը ոչ մինչ չիշատակել կայտնի, բայց հարկաւ կրօնական պաշտամունքը ունէր, հայազգը կընթացք նշանաւոր հսպետաց և թագաւորաց մինչև Ա. Գահագնի ժամանակը, որոնք յաջորդաբար մեկմեկու ետեւէ ազգի նահապետական իշխանութիւնը վարեցին և թագաւորեցին հայաստանի Ա. Գահագն հայրենի իշխանութիւնը ձեռք առնելէն եղբը, իր դիւցազնական քաջութիւնները այնքան հռչակեց հայաստանի մէջ, և այնքան ոամիկը կզարմացնէր, մինչև ոչ միայն հայերը, այլև վրացիք ևս աստուածացուցին զնա

րեց իր բռնակալութեան հետ, երբոր ըզՇամիրամ հայաստան քշեց ու սպանեց նորան Ա. րայեան Ա. բայի (Արդոսի) հետ։

Ընուշաւանայ մակդիրն ևս ցոյց կ'տայ որ Ասսանուհեր կ'կոչուեր. վասն զի նախնի հայ ը կ'պաշտէին այն ժամանակը և ըզԱսսի ծառ, ինչպէս կ'վկայեն պատմիչք, և իրանցից քաջ մարդիկը նորան կ'նուիրէին ու կենդանիք կ'զոհէին։

Խորենացին կ'հաստատէ զայս, որ Ընուշաւանը Ասս կ'կոչուեր։ քանզի, ձօնեալ էր ասէ, ըստ պաշտամանց ի սոսին Ա. րմենակայ... ըստ հանդարտ և կամ սաստիկ շըրջմանց օդոյն և եթուստ շարժումն, սովորեցան ի հմայս աշխարհիս հայկազանց. և այս բազում ժամանակս։

Ա. յս տեղից կիմանամք որ Ընուշաւանն եղբը մինչև հայկազանց թագաւորական գահը հաստատուելը, ուր ամբարձաւ Պարոյր առաջին թագաւոր հայկազանց տանէն. գլխովին կտապաշտուէր Ա. յաստան. թէ և յետ այնորիկ պատմութիւնը ոչ մինչ չիշատակել կայտնի, բայց հարկաւ կրօնական պաշտամունքը ունէր, հայազգը կընթացք նշանաւոր հսպետաց և թագաւորաց մինչև Ա. Գահագնի ժամանակը, որոնք յաջորդաբար մեկմեկու ետեւէ ազգի նահապետական իշխանութիւնը վարեցին և թագաւորեցին հայաստանի Ա. Գահագն հայրենի իշխանութիւնը ձեռք առնելէն եղբը, իր դիւցազնական քաջութիւնները այնքան հռչակեց հայաստանի մէջ, և այնքան ոամիկը կզարմացնէր, մինչև ոչ միայն հայերը, այլև վրացիք ևս աստուածացուցին զնա

Հետեւեալ ողբերգութիւնը հանդերձ այլ միմնի ոտանաւոր հանելուկներով եւ նոցին ոտանաւոր բացատրութիւններով Շամախիեն յուղարկուած է մեզ տպելու խնդրանօք.

ՂԱԲԱԼԻՑ ԲԱՆՔ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՆԻ ՎԱՆԻՑ ՄԵՑՍԱՐՈՒ, ՈՐ Ի ՎԻՃԱԿԻՆ ՇԱՄԱԽԻՈՑ.

Ով Հայ պատանի, fո զալուս բարի՝ =
Այս ունբ մենատաս, nr ի Մեյսարի.
Արդեօ՞ք, կ'բեր է՞ս ինձ մի լուր բարի,
Թե աննար անհր դեռ լամ շատ տարի
Լբրես զգերի։

Դիտեմ nրդեա՛կս, կզգաս եւ դու
Մորմոքը սրտիս, բառաչս անձայն,
Եւ միանգ աննամ եղերերգու բու
Կտեսնես գլխուս, nr կձայնի վայ....
առաքիեի Հայ....

Զուգիմ պատսպաններ, նահանի սուրբ Հայրեր,
Վաղեմի գրած առաս իշխաններ,
Որոնք մեծ յուսով նիգին ու գանձեր,
Ձոնել են ինձի արժանի գոհեր,
տրովֆ բարեբեր.

Ցայնժամ ծնկաչոք դասք ով. տաւորաց =
Առաս պարգեւօք էին արտաքաց.
Բայց արդ իմ աչաց կարիք արտասուաց
Կ'առնեն իմ տխուր սուրբ յատակս բաց,
տամուկ Տրամազգեաց.

Ո՞ւր են իմ զարդեր կարմիր ծիրանի,
Ուր բազմ մարգարեայ, զգեստ բեհեզեայ,
Որով օրհնութիւն, աղօթք գովանի
Լինէին անհաս հանապազորդեայ.
ոիրով մշտական.

Ո՞ւր են խնկս տուի, բուրվառս ոսկւոյ,
Ուր սուրբ ալեուկ, դասք միաբանից.
Դոցա փոխարեն ջղջիկք գաւեղի
Արդ սուրբ պատերիս վերայ լի են լի,
ձեւով անհեղի.

Յ[illegible] ցան յոհնաստանէն գերեվարած կուռքերի համար։

Պրտաշէս առաջին Պսիայէն Հայաստան ղկկեց Պրտեմիդեայ Հերակլեայ և Պտղոմէոսի պղնձադոյլ, ոսկեզօծ արձանները. զորոնք քուրմապետները դրին յՊրմաւիր ուր և աղաչակ մեհեան շինած էր, սակայն Պրտաշէսի մահուանէն ետքը կարծելով թէ Հերակլէ արձանը և ահագնին է, որոնք և ահագնի աղգականուհէն էին և կ'կոչվէին և ահուհիք, տարան Տարոն և կանգնեցին յՊշիշատ իրենց գիւղի մէջ։

Դարձեալ Պրտաշէսի կենդանութեան ժամանակը Անդրադէյէն Հայաստան ղկեց Դիոսի, Պրտեմիդեայ, Պթենասայ, Հեփեստոսի և Պփրոդիտեայ պատկերները իրենց քրմերովը մեկ տեղ. որք ձանապարհին լսելով Պրտաշէսի մահը, կիշեալ կուռց պատկերները տարան յամրոցն ասացեալ Պնի որ դարձեալ Տարոն գաւառի մէջն է, և այն տեղ մնացին։

Ինչ Տիգրան Պրտաշէսի որդին քան զհայրն աւելի կռապաշտները շատացուց Հայաստանի մէջ, որով աւելի կերևի նոցա կրօնասիրութիւնը և, որա օրոնն էր որ յոհնաց կողմերէն գերեվարեալ քուրմերը Հայաստանի ներսերը չուսելով երթալ իրենց երկիրն գնին պատգամաց յամուրն Նի կենալ ուզեցին. Տիգրանն էլ կանգնեց անդ Դիոսի ողիմպիական պատկերը. Մինն աւանի մէջ դրաւ Պթենասայ կուռքը. յԱրիզա Հաստատեց Պրտեմիդեայ պատկերը, և Հի Բագայարինջ Պփոստոնին։

Ո՞ւր են իմ առօր, ուր հաչ մտակներ,
Որ մտակին բեղմնաւոր սերմեր,
Ուր արտ այս, ուր իմ ճոխ նուագներ,
Որ տային ինձ գեղեցիկ խառներ,
յանախ պտղաբեր.

Ո՞ւր են անդեայս, պտուղս այսիս,
Ուր են յուժ եզանց, ուր ես ճմոյզ ձիս,
Որ ծնանելով մի ուրախ կեանք յիս,
Առիթ բերկրութեան ծննդեան աւուր,
տալով զբաւիս.

Ո՞ւր է սառնորակ եւ ակնակիս,
Գեղեցկայարմար ապրիլս վիճս,
Ուր ամառուանս միշտ կարկաչասան,
երբ զիս զկեանս կարծէի անմահ,
Ծննդեամբ անմահ

Դու աս կտեսնես արբազան հարանց
միայն յիշատակ փոռեալ ննջեցած,
Որ բողբոջ անտի գիս ի սուգ, ի լաց,
փոխեցան յերկինս—ի կեանս անանց,
յօթեւանս խռեանց.

Երկար պատմելոյ ունէ իմ թախիծը,
գեռ ամառնուան արխիւնակիծը,
գնա, ընթացիր դու դէպի յառաջ
Արագ ձայլերով զառ ի վայր վազիջ
գեղոյն ընդ առաջ.

Գնա պատանի, դու Հայ պատանի,
Այդ ճանապարհաւ, ուր ես կտանի,
Անդ որ արաջիս նրան կտեսնես,
Որ զիս կողբայ միշտ ցաւերուն պեպակս,
խոպոպ դաւնապետ.

Ծովհաննէս Մխրգրեանց,

ի Ծուճիկի
ի 1868 ամի,
ի ՎԱՆՍ ՄՇՏԱՐՈՒԻ.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՁՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Մարդ էօ եւ Գայլ.

Մի մարդ իւր հօր կառնցուցած էր, ուստի խիստ ոչխտալի կը շրջեր եւ կխնուէր. գայլը տեսնելով կը նեղուանէ. ով մարդ զինձ կը վնասէս. իսկ մարդը կը պատասխանէ, ոչ գայլ իմ իսկի կռունկս ցուցած եմ եւ չեմ գտնել. գայլը ես ըսող կասէ. եւ երբ մարդը բ՛եր հօր եւ ըսնելու վախտնէ տան, կը պատասխանէ գայլը. ոչ մարդ. ես հօդ չամասնը ինկած էր, ու ես երէ օր ուզես տեղն գինի հագիս կարողացայ ի գետս հանել. եւ վարձն տալ հօր կերայ. որովհետեւ գիտէի որ այս մարդ էիր եւ ինձ վնաս չէիր կարող տալ.

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Պատս մի կայծ առնակ ու յայծ,
ամպս ի գիւղատ էր, տանջեալ,
կանքնէրն ի կախ կան անդադար,
ջաներն անհէ գլոյս տան,
կայս մի մառուս աննոպելի,
երիտասարդ մի ցանկալի
անհոգ կոպին ի միասին,
եւ ա յարատ ինձ հարկին,
մինչեւ ադիր գոն եղել
գնալ կուսութեան նպատ եռեղ,
Էջ կերակուր նախ գազանին
եւ ինքն եհաս յառավոտին.

Ծուճիկ ամառ հանելուկն էր
Անտառին ի ախտահարեր,
Երկոտրկն ծառն գլուխ բարձ էր ի ձորի.

ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ.